

Anthropology in QURAN

Hossain Alavimehr

انسان شناسی در قرآن

حسین علوی مهر

تقدیم به:

انسان کامل و قرآن ناطق، امیرالمومنین علی (ع)

اهدایی:

این اثر به روح همسر مرحومه فاطمه معظمه که سالها با صبر
و آرامش مرا در تهیه و تنظیم این اثر یاری دادند، اهدا میگردد.

سرشناسه: علوی مهر، حسین، ۱۳۹۹
عنوان و نام پدیدآور: انسان‌شناسی در قرآن = Anthropology in quran / حسین علوی مهر.

مشخصات نشر: قم: دکه، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۱۹۲ ص. ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.

شابک: ۳۵۰۰۰ ریال ۵-۰-۹۶۸۱۳-۶۲۲-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: انسان (اسلام) — جنبه‌های قرآنی

موضوع: Theological anthropology — Islam — Qur'anic teaching

موضوع: انسان (اسلام)

Theological anthropology — Islam: موضوع

موضوع: انسان‌شناسی — جنبه‌های قرآنی

Anthropology — Qur'anic teaching: موضوع

موضوع: انسان‌شناسی

Anthropology: موضوع

رده‌بندی کنگره: BP۱۰۴۰

رده‌بندی دی‌جی: ۲۹۷/۱۵۹

شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۲۲۶۱۰

عنوان: انسان‌شناسی در قرآن

مؤلف: حسین علوی مهر

ناشر: انتشارات دکه

طراح: حورا علوی مهر

چاپ: نینوا

نوبت چاپ: اول

سال نشر: ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵۰۰۰ ریال

شابک: ۵ - ۰ - ۹۶۸۱۳ - ۶۲۲ - ۹۷۸

آدرس دفتر: قم، شهرک قدس، ولیعصر ۴۶، پلاک ۷، طبقه ۱

تلفن تماس: ۰۲۵-۳۲۸۵۳۵۷۱ ۰۹۱۹۰۶۶۴۰۴۷

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
فصل اول: مبادی انسان شناسی	۱۳
امکان شناخت انسان از دیدگاه قرآن	۱۴
دیدگاه‌ها	۱۴
دیدگاه قرآن	۱۵
الف) ابزار شناخت	۱۵
ب) دعوت به مطالعه و سیر در آفاق و انفس:	۱۶
ج) دقت و تأمل در نفس و امر به پاسداری از آن:	۱۷
بررسی مکتب اومانیسم یا انسان مداری	۱۹
معرفی مکتب اومانیسم «humanism»	۱۹
مؤلفه‌ها	۲۱
اول: خودگرایی و تجربه‌گرایی	۲۱
دوم: طبیعت‌گرایی	۲۱
سوم: آزادی خواهی	۲۲
چهارم: تساهل و تسامح	۲۲
نقد تفکر اومانیستی	۲۳
اول: از جنبه عملکرد	۲۳

دوم: از جنبه آیات قرآنی	۲۴
ویژگی‌های انسان‌شناسی قرآن	۲۶
۱. جامعیت	۲۶
۲. خطاناپذیری	۲۷
۳. ارتباط دادن انسان با مبدأ و معاد	۲۹
۴. توجه و هماهنگی با دانش بشری	۳۰
۵. توجه به بعد اجتماعی انسان	۳۰
فلسفه آفرینش انسان	۳۱
۱. فلسفه و هدف جامع	۳۲
۲. آزمایش	۳۳
۳. عبادت	۳۴
۴. علم	۳۴
۵. رحمت	۳۵
فصل دوم: آفرینش انسان	۳۷
آفرینش انسان	۳۸
آفرینش نخستین انسان	۳۸
آدم و حوا سرسلسله نسل انسان	۳۸
چگونگی آفرینش آدم	۴۰
انسان و مخلوق پیش از حضرت آدم علیه السلام	۴۳
فرضیه تکامل و تحول انواع	۴۶
الف) فرضیه تکامل انواع	۴۶
ب) فرضیه ثبوت انواع	۴۶
اصول نظریه تکامل	۴۸
انسان‌شناسی داروین	۴۹

دلایل نظریه تحول انواع	۵۱
تکمیل نظریه داروین توسط نئوداروینیستها	۵۲
دیدگاه‌های دانشمندان درباره نظریه تحول	۵۴
الف) موافقان	۵۴
ب) مخالفان	۵۵
ساحت‌های وجودی انسان	۵۹
روح کمال انسان	۶۵
روح و حقیقت آن	۶۷
انتساب روح به خدا	۷۰
عذاب روح	۷۲
عدالت در پاداش‌ها و مجازات‌ها	۷۲
جاودانگی روح	۷۴
برزخ	۷۵
بهشت و دوزخ برزخی	۷۶
جاودانگی در قیامت	۷۸
فصل سوم: طبیعت و سرشت انسان	۸۱
سرشت و طبیعت انسان	۸۲
دیدگاه اصلاح‌پذیری بشر	۸۷
فلسفه ستایش و نکوهش انسان در قرآن	۸۹
دیدگاه علامه طباطبائی (صفات نیک و بد لازمه حیات انسانی)	۹۰
دیدگاه استاد مطهری	۹۱
دیدگاه زمخشری (عدم مدیریت صحیح صفات)	۹۲
دیدگاه آیت الله مصباح (کرامت ذاتی و کرامت اکتساب)	۹۳
دیدگاه آیت الله جوادی (فطرت و طبیعت)	۹۴

جمع بندی دیدگاه‌ها:	۹۷
بررسی و نظر نهایی	۹۸
فطرت	۱۰۰
ویژگی‌های فطرت	۱۰۲
تفاوت فطرت، غریزه و طبیعت	۱۰۳
قلمرو فطرت	۱۰۵
مراد از فطرت توحیدی	۱۰۵
نتیجه و بررسی	۱۰۷
تعارض امیال نفسانی و خواسته‌های عقلانی	۱۰۹
معنای نفس در کاربرد قرآنی	۱۱۰
تقوا	۱۱۴
یاد خدا	۱۱۶
انجام عبادات به‌ویژه نماز	۱۱۸
تفکر	۱۱۸
فصل چهارم: جایگاه انسان در نظام آفرینش	۱۲۱
انسان موجود برتر	۱۲۲
انسان جانشین خدا	۱۳۰
کرامت انسان	۱۳۶
انسان و امانت واگذار شده	۱۴۰
فصل پنجم: آزادی و اختیار انسان	۱۴۵
آزادی و مجبور بودن انسان	۱۴۶
جبرگرایی زمان جاهلیت	۱۵۱
سعادت و شقاوت انسان	۱۵۶
هویت اجتماعی انسان	۱۵۸

فصل ششم: انسان کامل	۱۶۱
کمال انسان	۱۶۲
چیزیستی تقرب به خدا	۱۶۶
عوامل انحراف از مسیر تکامل	۱۶۹
دنیا	۱۶۹
هوای نفس	۱۷۰
شیطان	۱۷۲
خود فراموشی و خدا فراموشی	۱۷۳
راه‌های کمال جویی	۱۷۶
راه‌های رسیدن به کمال	۱۷۶
۱. ایمان و عمل صالح	۱۷۷
۲. تقوا	۱۷۸
۳. صبر	۱۸۰
۴. شکر	۱۸۰
صبر و شکور	۱۸۱
فهرست منابع	۱۸۳

مقدمه

مسائل مربوط به انسان‌شناسی از مهم‌ترین دغدغه‌های فکری دانشمندان اسلامی و غیر اسلامی است و همه اندیشمندان اشتیاق دارند تا بدانند دیدگاه قرآن کریم به عنوان یک منبع وحیانی و نجات بخش درباره ابعاد و ویژگی‌های وجودی انسان چیست. در این بخش که به صورت پرسش و پاسخ طراحی شده است به بررسی ابعاد و ویژگی‌های انسان از منظر قرآن می‌پردازد و بسیاری از پرسش‌های نسل جوان که در مجامع علمی و غیر علمی مطرح می‌شود به طور خلاصه و اجمال پاسخ‌گو می‌باشد این مجموعه به ۲۷ پرسش اساسی درباره انسان پاسخ می‌گوید و تلاش بر آن است که با استفاده از آیات قرآن به این پرسش‌ها پاسخ داده شود. ابتدا پرسش مطرح و سپس به تفصیل پاسخ داده می‌شود. این کتاب در شش فصل تنظیم شده است که فصل اول مبادی انسان‌شناسی است که به بحث و بررسی درباره امکان شناخت انسان، بررسی مکتب اومانیسم، ویژگی‌های انسان‌شناسی قرآنی و فلسفه آفرینش انسان می‌پردازد، فصل دوم به چگونگی آفرینش نخستین انسان و فرضیه تکامل و مسئله روح و جسم و خلود نفس و روح می‌پردازد، در فصل سوم به طبیعت و سرشت انسان، ستایش‌ها و

نکوهش‌های قرآن درباره انسان و فطرت انسان پرداخته شده است.

فصل چهارم به بررسی جایگاه انسان در نظام آفرینش، از جمله انسان موجود برتر، جانشینی و کرامت و امانت‌داری انسان می‌پردازد، در فصل پنجم به دیدگاه قرآن درباره آزادی و اراده انسان، مسئله جبرگرایی پیش از اسلام و عمومیت اراده الهی و حاکمیت آن بر سایر اراده‌ها و سعادت و شقاوت انسان می‌پردازد. در آخرین فصل (ششم) به بررسی انسان کامل و عوامل انحراف از مسیر تکامل و راه‌های کمال‌جویی و مانند آن می‌پردازد.

در آخر بر خود لازم می‌دانم از مرحوم احمد عبدی دانشجوی پرتلاش ارشد رشته تفسیر قرآن از دانشگاه علوم و معارف قرآن که مستندسازی برخی از فصل‌های کتاب و ویرایش آن را بر عهده گرفتند تقدیر و تشکر و از درگاه خداوند برای وی آمزش مسئلت دارم، و نیز از آقای عبدالحسین شورچه که تنظیم مطالب را بر عهده داشتند کمال تقدیر و تشکر را دارم.